Удосвіта в село в’їхала чужа підвода. Там сиділи якісь люди і тихо розмовляли. Ніхто того не бачив. Тільки стара Домаха, що лежала біля огорожі, почула скрип воза, іржання коней. Увечері жінка ненароком упала і заснула під кущем смородини. Її ніхто не шукав. Прокинулась лиш на світанку, почувши гомін. Підлізла до огорожі, напружила білі рисочки очей. Ті люди були в полотняному одязі. Біля двору підвода зупинилась. Вона впізнала її, впізнала! І тут побачила, що править кіньми Пилип. Пилипе! Шепотіла про себе і вжахнулася. Його немає вдома сімдесят років. Як пішов тоді косить, так і не повернувся. Тепер ось удосвіта. На чужій підводі. Молодий.

Пилип зіскочив із воза, зайшов у двір, оглядівся. Напився води із колодязя. Але забряжчав цепом. І в хаті ввімкнули світло. Вона тільки й почула як віз поторохтів до болота.

Домаха завмерла, лягла головою на спориш, прохолодний і жорсткий від засухи. Спориш дерся крізь огорожу. Вона почала молитись. Які слова забувала, то говорила по-своєму. Бог мав простити такій ветхій людині. За метриками їй сто п’ять. Літ і зим. Весен і осеней. Над нею хиталася сива жоржина, склавши на грудях руки.

Їй треба було піднятися, доки не встали Ті. Конче треба було піднятися. Аби долізти до каменя. Камінь десь недалеко. Вона вдихнула повітря, обіперлася руками й ногами, трохи посунулась. Тіла в неї немає, сама облуда. Але ж і сили немає. Тепер ранок, а вранці вона завше кріпла. Сунулась і спочивала обличчям у кропиві. Кропива її вже не жалила. Ще, ще, ще! Аж ось пошаргала рукою і намацала камінь. Очі від утоми не відкривалися. Він був. Камінь лежав на одному місці з тих пір, як вони з Пилипом побралися. Пилип десь узяв його біля води. Приніс, каже, хай росте в нас у дворі. Домаха підлізла до каменя, взялася за нього руками й завмерла. Син хотів той камінь вивезти, навіщо в господарстві непотріб. А вона не дала. Каже, буду там сидіти. А він — та сидіть, скільки ви всидите.

Влітку камінь нагрівався, вона спала на ньому і їла, і думала ті думки, які ще залишилися. І ховалася, коли невістка гнівалася. Невістка незла, а сердить її робота й хворі ноги. Опівдні вона виходила і питала, де стара, та де ж могла бути. Невістка підходила й казала одне й те ж, влітку, восени й навесні: "Вам не холодно?" Домаха хитала головою. Невістка ставила на камінь миску з їжею (старій вистачало такої миски на добу) і йшла.

Домаха долізла до каменя, взялася за нього руками і приклала до нього голову. Камінь жив. Углибині билося глухо його серце — гух-гух, гух-гух. Чули б ви те могутнє серце. Попросила: "Стань мені в помочі". Камінь почав її піднімати. І коли ті попрокидалися, вона лежала калачиком на своєму місці. Спала, як дитина. Почула лиш, як невістка вийшла пораться — загрюкала чавунами і відрами. Стара вже доїти корову, а молоді не хочуть.

Хтозна, що воно таке вродила земля. Спочатку камінь був невеликий. Пилип приніс його під рукою. Кругленький, мов чиясь голова. Домаха була тоді молода, лиш минуло шістнадцяте літо, і вони тільки побралися. Пилип поклав камінь біля колодязя. Коли приходив з поля, Домаха зливала йому на руки, вони часто дивилися на камінь — він або сміявся, або журився. Потім заростав травою, і його не було видно. Через рік вони знову його помічали і дивувалися, як він змінився: не просто підростав, а старшав, у нього змінювався вираз. Здавалося, камінь проживав життя разом з ними.

А потім Пилипа не стало. Так само, як і тепер, удосвіта. Він прокинувся, взяв косу й пішов на болото косити. Вона провела його на ґанок. Він поклав косу на плече, вийшов за перелаз і почав спускатися вниз. Тут виїхала чужа підвода з якимись людьми. Ті про щось гомоніли. Пилип сів до них і поїхав. Вони звернули до болота.

Домаха дуже побивалася, шукала і гукала його з дітьми все літо. А потім діти виросли. Її хата розвалилася. А нова, хоч і велика, але там така тіснява. Домаха спала на скрині в комірчині. Син з невісткою в

кухні. Невістка часом подоїть корову й каже, мов понеси бабі молока. А він каже, навіщо, все одно котові виллє. Ох і син. Їй, каже, треба вже не їсти, а Богу молитися.

Домаха старіє, і з кожним днем її місця в дворі меншає. Отам на лавці вона раніше лежала, коли жарко. А тепер дітвора ляльки розіклала. Отут біля скрині стояли її відпорки від чобіт, які вона взуває, і ціпок. Приходить якось увечері, а там ящик із зерном. Невістка каже, для вас же краще. Ставайте на ящик і залазьте на скриню. Скриня низька, можна й без ящика. А де подіти відпорки й ціпок? Вона подумала тай почала класти біля себе, від стіни. Місця вистачило.

Замолоду Домаха не раз ходила скаржитися начальству на ту дивну підводу, що забрала Пилипа. А владі все ніколи. То продрозверстка, то колективізація, то війна, то світовий мілітаризм. На неї ще й гримали — краще б ви мінімум виробляли, а не морочили нам голови. Вона так і вмилася сльозами. Хтозна, що то за люди були на возі. Може, литвини. Десь його чарами заканудили і не пускають додому. Вона брала на плечі торбу й бродила по болоту.

Раз цілий місяць не поверталася. Прийшла в грязюці. Син гримає, де ви тиняєтесь, картоплю копати, а вас тридцять днів не було. А вона: "Хто тобі про дні сказав? Немає ніяких днів. Ні годин, ні хвилин, ні років". — "Що ж це по-вашому?" — "Те, що ми хочемо знати і бачити. Більш нічого такого. Все отак минає", — і махнула рукою. Роки, десятиліття, дні й хвилини.

Домаха вже давно-предавно стара. Гомонить до глечиків, до ціпка. Діти кидають у неї груддям: "Домаха-сіромаха, в голові — діромаха". Вона не зважає. Тільки до каменя притулиться та рукою гладить.

Цей ранок видався особливий — вона побачила ту підводу й на ній Пилипа. Домаха ходила по двору і всім розповідала, мов Пилип живий, приїздив на сірих конях, молодий і здоровий. Стара аж світилася, навіть

сказала невістці: "А винеси-но ворочок із квасолею до каменя, може, я перелущу". Невістка схитнула плечима й пішла по квасолю. Коли повернулася, Домаха була вже за хвірткою. "Мамо, ви хоч би поснідали!" — гукнула.

А коли обернулась, то здригнулася: ще одна Домаха лежала на камені ниць. Руки, мов коріння, трохи не торкалися землі.